

(Kovács Péter felvétele)

Kilenc nemzetőr százéves emlékműve

Krasznahorka büszke várától keletre, a Csermosnya patak völgyében fekszik Dernő. A Somhegy tövében, azon a vidéken, ahol hajdan a monda szerint Bebek juhász egy nagy csillogó követ és sok aranyat talált. A követ nemes ragaszkodással IV. Béla királyunknak vitte el ajándékol. A hálálkodó királytól, otthoni aranyaira gondolva, csak azt kérte, hogy szülőföldjén juhaklokot építhessen. Am a királyi beleegyezés után nem juhakol, hanem hét vár emelkedett nemsokára a hegyes-völgyes tájon: Berzété, Csetnek, Sóllyomkő, Szádvár, Torna, Pelsóc és Krasznahorka. A gyönyörű, kúp alakú Somhegy, juhászunk kedvenc helye, vár nélkül maradt. Dernő és a völgy később másról lett nevezetes – vasércbányáiról, vasgyárairól. A krasznahorkai Andrassy grófok dernői vasgyára a múlt század közepén vált országszerte híressé. 1840-ben innen rendelték meg a budapesti Lánchíd néhány részét. Az itt kiöntött szemek közül egyet ma is a krasznahorkai várudvaron őriznek. A völgy bányái, s a kis vasgyárak a múlt század második felében éltek virágkorukat. A dernői gyárat például az 1855-ös párizsi ipari kiállításon II. osztályú érmmel tüntették ki. Az üzem alapanyaga a környéken kitermelt vasérc volt. Még a századfordulón is 15 ezer négyzetméteren 12 épületből álló telep volt itt, 90 munkás termelte a nyersvasat, öntvényt, s szállította az ország majd minden területére. Századunk első évtizedeiben kezdett hanyatlani a termelés. Több bánya ugyan még évtizedeken át működött, a bennük termelt nyersanyagot azonban már másutt dolgozták fel.

Az itteni ipar fénykorának idején, két évvel azután, hogy a Csermosnya völgyének öt községét Abauj-Tornától Gömör vármegyéhez csatolták, 1884-ben, Csomor Ágoston kántortanító kezdeményezésére megalakult a *Dernői Katolikus Olvasókör*. A vén malom helyén megépített művelődési ház adott neki több évtizedre otthont, hogy a könyvek segítségével, a művelődés által az együvé tartozás szellemét is ápolják. Az olvasókör egészen a II. világháborúig tevékenykedett. Hosszú évekkig kisebbségi sorsban, amikor az addiginál is nagyobb szükség volt a nemzeti szellem élesztgetésére.

A kör vezetője, Csomor Ágoston és a tagság, nem sokkal a megalakulás után nemes kezdeményezéssel állt elő: emlékművet készültek állítani kilenc, 1849-ben elesett honvéd

tiszteletére. Sokan éltek még akkor a faluban, akik emlékeztek az 1848–49-es esztendőkre. Arra, amikor honvéd nemzetőrök állomásoztak a községben és orosz csapatok érkeztek Tornagörgő felől. A falutól délkeleti irányba húzódó hegygerincen már a cári csapatok tanyáztak, miközben a helyőrség tagjai mit sem sejtve órködtek az ipartelep fontosabb létesítményeinél. Az egyik csapatrész pihenőhelye a Hajcsa szélibe volt a hámornál, ott ahol a Sebes-árok végződik, egy nagy tölgyfa alatt. Az őrségváltás után éppen nyolc katona aludt ott, amikor az oroszok rajtuk ütöttek, s kegyetlen módon, puskatussal verték agyon az alvó honvédeket. Nagyon valószínűnek látszott akkor, hogy a szádalmási tanító kémkedett a hegygerincen lesben álló ellenségnek, mert egyébként nehezen letek volna a honvédek pihenőhelyére. A történetek után ez a tanító el is menekült a közeli Szádalmásról, mert faluja népe is kereste, arra készültek, hogy árulásáért agyonverik. A kilencedik névtelen honvéd nem sokkal a rajtaütés után a völgy szemben levő oldalán teljesített szolgálatot. A Haraszti-kütkához – a mai iskola közelében van – ment vizet inni. A túlsó hegyoldalról lőtték agyon. A falusiak szénás szekéren vitték a bíró udvarára a vällig erő hajjú honvédeket. Innen katolikus szertartás szerint temették el mind a kilencüket, közös sírba a dernői temetőkertben. Sírjuknak ezután mindig a lányok viselték gondját. Rendben tartották, virágokat vittek rá.

Az olvasókör a helyi gyárban vaspiramis emlékművet öntetett és ünnepélyes keretek között 1888. augusztus 20-án, Szent István napján a honvéd nemzetőrök sírja fölé helyezte. Tisztelegve ezzel a hazafiúi kötelesség teljesítése közben elesettek emléke előtt, a szabadságot folyó harcra emlékezve, s egyben emlékeztetve erre az utókort is. Dernőn azóta is minden ősszel, november első napján kigyulladnak az emlékezés gyertyái a szabadságért életüket áldozott honvédek síremlékén.

Ambrus Ferenc

Megalakult az Erdélyi Szövetség

1988. december 17-én az Állatorvostudományi Egyetem Dísztermében megalakult az Erdélyi Szövetség, mely legfőbb célkitűzésének tartja, hogy teljesítse az anyaország évtizedek óta elhanyagolt feladatát és szót emeljen a több mint kétmillió erdélyi magyarság érdekében, hiteles tájékoztatást adjon helyzetükről. A Szövetség alapelvei között kinyilvánította, hogy „erdélyi magyaroknak” tekinti mindazokat a magyarokat, akik a mai Románia területén élnek, tehát a regáti – főként bukaresti magyarságot, valamint a Moldvában élő csángómagyarokat is. A Szövetség kimondta továbbá: a magyar kormány és a magyar társadalom egyetemlegesen felelős azért, hogy a Magyarország határain kívül élő magyarok háborítatlanul őrizhessék és ápolhassák anyanyelvüket, kultúrájukat, tanulhassák és ismerhessék történelmüket, hagyományaikat. Erőfeszítéseket tesz a Szövetség azért, hogy a magyar társadalom minél pontosabban ismerje az erdélyi magyarok helyzetét, múltját és jelenét. A Szövetség törekvéseit nemzeti és nemzetközi összefogással érvényesíti, az emberi jogokról, a kisebbségvédelemről és a kollektív nemzetiségi jogok védelméről szóló nemzetközi egyezmények és megállapodások rendelkezései szerint. Következétesen keresi és építi azokat a kapcsolatokat, amelyek a magyar nemzet anyaországi és határainkon kívüli részének egységét erősítik, ápolják és óvják.

Az Erdélyi Szövetség örökös, tiszteletbeli elnöke *Domokos Pál Péter*. Az első közgyűlésig működő ideiglenes elnökség vezetője *dr. Márton János*, a HNF alelnöke. A Szövetség alelnökei: *Csikéi László* író, *Halász Péter*, a Honismeret szerkesztője, *Köteles Pál* író és *dr. Nagy László* ügyvéd; ügyvezető titkár: *Ónody Éva* újságíró. Akik be akarnak kapcsolódni az Erdélyi Szövetség munkájába, a következő címen igényelhetnek belépési nyilatkozatot és kaphatnak bővebb felvilágosítást: 1075 Budapest, Tanács krt. 5. félemelet 3.